

Nils Börjesson, Lars Ragvald

Vad händer i Kina

Den maoistiska vänsterns uppkomst, utveckling och fall

Utgiven av Förlaget Barrikaden 1976

Innehåll

Inledning om Förbundet Kommunist och den kinesiska revolutionen	1
Historisk bakgrund. Vänstern, partiet och massorna.....	10
Den maoistiska vänsterns uppgång och fall	15

Presentation

Efter Maos död tog det inte särskilt lång tid innan ”de fyras gäng” (”den maoistiska vänstern”), som hade haft en framträdande roll under Kulturrevolutionen, utrensades (och senare även ställdes inför rätta), samtidigt som den tidigare ”högern” med Deng Xiaoping & Co kom tillbaka i stor stil. Att Kina nu så tydligt bröt med Kulturrevolutionen och det som denna stod för, innebar svårigheter för de vänsterorganisationer, såsom det svenska Förbundet Kommunist (FK), som hämtat sin inspiration från Kulturrevolutionen: Hur skulle man förklara och ställa sig till denna utveckling, hur såg man på framtiden osv? I föreliggande skrift försökte FK ta itu med och besvara sådana frågor.

MF i december 2011

Inledning om Förbundet Kommunist och den kinesiska revolutionen

Kommunisternas uppgift i förhållande till Kina är inte att själlöst skriva av Kinas Kommunistiska Partis senaste resolutioner.

Vi stödjer och försvarar Kina mot alla imperialistiska hot, revisionistisk hets och alla former av smutskastning.

Men detta innebär inte att vi avstår från att kritiskt analysera utvecklingen i Kina.

För den svenska arbetarklassen för vi fram alla de socialistiska landvinningarna men döljer aldrig att det pågår en klasskamp i Kina och att denna ännu inte är avgjord.

Vi framhåller att det är vänstern i KKP:s ledning vi stödjer. Att okritiskt stödja den nuvarande politiken i alla dess delar är i själva verket ett stöd åt högern och de opportunistiska krafterna i Kina.

Vi avvisar därför de som fördunklar socialismens innehåll både för svenska arbetare och för sig själva genom att framställa det som om Kina redan förverkligat socialism och arbetardemokrati.

Vi avvisar också trotskisternas angrepp på Kina...

Så skrev vi 1973 i boken [Kina – klasskampen går vidare](#) (på marxistarkivet). Det är fortfarande Förbundet KOMMUNISTs grundinställning till Kina.

Därför var det självklart för oss att protestera mot utrensningarna av Jiang Qing, Wang Hongwen, Zhang Chunqiao och Yao Wenyuan från partiledningen (se ledaren "Frige Vänsterledarna!" i *ArbetarKamp* nr 18/76). Det har också varit en självklarhet för Förbundet KOMMUNIST att ordna informations- och diskussionsmöten om Kina med anledning av den senaste utvecklingen, så som skett i Stockholm, Göteborg, Falun, med flera orter.

En helt annan inställning har SKP, som utger sig för att vara den verkliga Kina-auktoriteten i det här landet, intagit. Förbundet KOMMUNISTs Kina-möten har fördömts som "splittringsmöten" och man har uppmanat alla "kommunister" att bojkotta dem (*Gnistan* nr 39/1976). Istället för marxistisk analys av och självständigt ställningstagande till de allvarliga motsättningarna i Kinas Kommunistiska Parti kommer SKP endast med avskrifter av de kinesiska nyhetsbulletinerna och svanssviftande för den segrande fraktionen:

Det är med stor glädje vi hälsar de nya segrar i klasskampen som Kinas kommunistiska parti vunnit... Ert parti, vaksamt mot borgerskapets manövrar inom partiet, har besegrat försöket av 'de fyras gäng' att gripa makten över partiet och staten genom att manipulera med ordförande Maos direktiv och andra konspiratoriska metoder... Sveriges kommunistiska parti... har ett absolut förtroende för det kinesiska proletariats och partiets erfarenhet och revolutionära verksamhet.

(Man kan utgå från att SKPs hyllningstelegram inte hade sett i princip annorlunda ut om det istället hade varit de nu störtade ledarna som vunnit kampen. Men då hade man förstås talat om Hua Guofengs "partifientliga grupp", osv.)

Vad SKP griper tillbaka på är de sämsta traditionerna inom den kommunistiska rörelsen från *stalinismen*, då kommunistpartier världen över själlöst skrev av de senaste kommikäerna från Moskva och tävlade om att smutskasta tidigare hyllade revolutionära ledare, så snart Moskva fördömt dem. Då, under 30- och 40-talen, hade detta oerhört negativa följder för världsrevolutionen och den internationella arbetarklassen. SKP (och dess släktingar i andra kapitalistiska länder) har lyckligtvis inte alls det inflytande som de gamla stalinistiska partier hade. Men SKPs handlande är allvarligt nog, då det försvarar en förståelse av vad som händer i Kina och bäddar för passivering och desillusionering inom viktiga delar av vänstern.

För det är endast genom självständig marxistisk analys och kritisk diskussion som det är möjligt för vänstern i väst att tillgodogöra sig alla de positiva erfarenheter som gjorts i Kina – oberoende av vad som händer nu och i framtiden.

Och endast med en öppen och ärlig debatt och forskning kan vänstern undgå att demoraliseras av en möjlig negativ utveckling i Kina i framtiden.

Det är mot den bakgrunden Förbundet KOMMUNIST till sina Kina-möten inbjudit kamrater, som inte alls är organiserade i Förbundet KOMMUNIST eller delar Förbundet KOMMUNISTS ståndpunkter, men som har viktig erfarenhet från och kunskap om Kina att tillföra den nödvändiga självständiga debatten. Det är t.ex. kamrater som Lars Ragvald och Göran Sommardahl, som deltog på Stockholmsmötet.

Föreliggande broschyr är just en bearbetning av två av de tal som hölls på detta möte, nämligen Lars Ragvalds och mitt.

När vi i Förbundet KOMMUNIST betonar vikten av självständiga analyser går vi i Maos fotspår. Ty det var i kamp mot Stalins och den av Stalin behärskade Kommunistiska internationals abstrakta formler och dogmatism, genom ett självständigt analysarbete, som Mao kunde utveckla en segerrik strategi och taktik för den kinesiska revolutionen. Detta har Mao själv betonat i en rad tal inför olika partiforum, centralkommittémöten, osv. För att ta två exempel:

Den kinesiska revolutionen segrade genom att handla tvärtemot Stalins vilja. Den falska främmande djävulen / syftar på Lu Xins *Den sanna historien om Ah Q* / 'tillät inte folket att göra revolution'. Men vår sjunde kongress /1945/ slog fast linjen att helhjärtat mobilisera massorna och bygga upp alla tillgängliga revolutionära styrkor för att skapa ett nytt Kina... Om vi hade följt Wang Mings, eller med andra ord Stalins linje, så skulle den kinesiska revolutionen inte ha lyckats. (Tal vid Chengdu-konferensen, mars 1958. I S Schram: *Mao Zedong Unrehearsed*, sid. 102-03. Denna viktiga samling av tal och artiklar från Mao från tiden efter 1949 finns nu också på svenska under titeln *Politiska skrifter* – på marxistarkivet: [Politiska skrifter: Tal och brev 1956-71](#).)

Stalin önskade hindra Kina från att göra revolution, genom att säga att vi fick inte hamna i ett inbördeskrig, utan borde samarbeta med Chiang Kai-shek, annars skulle den kinesiska nationen gå under. Men vi gjorde inte som han sa. Revolutionen var segerrik. (Tal vid åttonde centralkommitténs tionde plenarsammanträde, 1962, a. a. sid 191.)

Det var tack vare denna självständighet den kinesiska revolutionen kunde bli en sådan oerhörd inspirationskälla för folken i den tredje världen. Det var tack vare denna självständiga inställning Mao från och med 1956 kunde börja formulera en egen, radikalt revolutionär linje för det socialistiska uppbygget, i skarp brytning med den sovjetiska vägen.

Men nog sagt: Det är överflödigt att vidare argumentera för nödvändigheten av självständiga och kritiska analyser i diskussionen om Kina politiska brännvinsadvokater av Jan Myrdals typ har vänstern nog och övernog av.

Men om denna sida av Förbundet KOMMUNISTs ställningstagande är självklar för alla ärliga progressiva, hur är det då med stödet åt vänstern i Kina, bl a de störtade Jiang Qing, Yao Wenyan, Zhang Chunqiao och Wang Hongwen? Är inte detta stöd ganska problematiskt?

Först och främst är det nödvändigt att framhålla att vi inte ger något okritiskt, reservationslöst stöd. Det finns åtskilliga problem och diskutabla punkter med vänstern i Kina.

Det är t. ex. sant att dess folkliga stöd varit ganska begränsat – främst bland de underprivilegerade industriarbetarna (typ kontraktsarbetarna). Detta begränsade stöd beror till största delen på objektiva begränsningar och problem i den kinesiska revolutionen. (Se här ”Historisk bakgrund: Vänstern, partiet och massorna” i denna broschyr.) De nu störtade vänsterpolitikererna har hos stora delar av befolkningen fått skulden *både* för kaoset och rödgardisternas över-

grepp *under* Kulturrevolutionen (trots att Shanghai-ledarna hade mycket lite att göra med rödgardisterna, det var snarare de redan 1967/68 avsatta och fängslade Guan Feng, Qi Benyu med flera, som ledde eller försökte leda dessa), *och* för den nödvändiga men hårda åtstramningen och stränga regimen omedelbart *efter* Kulturrevolutionen. Speciellt de *studenter* (ofta av borgerligt ursprung) vars upproriska verksamhet hyllades i början av Kulturrevolutionen, men som i slutet på 60-talet disciplinerades hårt och skickades ut till landsbygden, har utvecklat en oerhörd bitterhet mot Yao Wenyan med flera.

Vänstern har också i delar av det folkliga medvetandet förknippats med ”oredan” i partiet och den långsamma ökningen av levnadsstandarden.

Således har vänstern fått klä skott för en rad vitt skilda negativa drag i samhället, vilka man i själva verket inte alls eller endast delvis haft något inflytande över.

Men den maoistiska vänstern har också dragits med viktiga inre svagheter, som försvårat möjligheterna att vinna ett brett folkligt stöd.

— *Det gäller dess egen 'maktutövning'*. Inom det område vänstermaoisterna kontrollerat sedan Kulturrevolutionen, kulturen och propagandan, har man upprätthållit en oerhörd renlighetsnit mot allt som kan tänkas vara feodalt, borgerligt, revisionistiskt, osv. Men då har det samtidigt varit ganska få som vågat sticka ut huvudet och driva vänsterlinjer, så har resultatet blivit en förlamning av stora delar av det intellektuella livet. Vänsterns välde har mera varit negativt, tillbakahållande (t.ex. gentemot borgerliga idéer) än nyskapande och produktivt. Det ska dock inte glömmas att vänstern gjort stora insatser för att popularisera kulturen och göra massorna delaktiga av kulturskapandet. En mycket viktig sak i Kina med dess traditionella, flertusenåriga, extrema uppdelning mellan en ”civiliserad” kulturproducerande elit, och ”okunniga” massor.

Vänsterns hårda centralstyrning av kulturlivet kan alltså delvis försvaras med hänvisning till de ojämna styrkeförhållandena i partiet och nödvändigheten att undvika elitbildningar inom kulturen. Lars Ragvald understryker i sitt bidrag det dåliga tillståndet på det kulturella området. Men han ser det helt som en effekt av vänsterns politik, vilket, mot bakgrund av det ovan sagda, tycks mig felaktigt.

Men det är också tveksamt om vänstern haft tillräckligt klart för sig svårigheterna att på sikt förena ett förstärkt politiskt massdeltagande med en strikt centralstyrning av all information och sträng ideologisk reglementering.

— *Det gäller dess teoretiska svagheter*. Dessa, som finns också hos Mao, kan sammanfattas med begreppen idealism och voluntarism, dvs. en stark överskattning av propagandans, kulturens, ideologins och viljans roll, och motsvarande underskattning av ekonomiska faktorer och objektiva klassförhållandens betydelse. Dessa brister, i den mån de gäller Mao, hölls under den långa befrielsekampen i schack av bl.a. hans nyanserade och noggranna klassanalyser. Men efter befrielsen 1949 har djupgående teoretiska och empiriska analyser av det kinesiska samhället med dess klasser och skikt saknats. Vänsterns massmobiliseringar har inte alltid varit grundade i en samhällsanalys, och därför fått helt andra följder än de avsedda och väntade. Det värsta exemplet är Stora Språnget 1958-59 (se vidare ”Historisk bakgrund”). På en konferens 1959 i Lushan erkände för övrigt Mao sina misstag här med de franka orden:

Före augusti förra året koncentrerade jag mina huvudkrafter på revolutionen. Jag är helt utanför när det gäller ekonomiskt uppbygge och jag förstår ingenting av industriell planering... Men kamrater, 1958 och 1959 var huvudansvaret mitt... (Se Schram, a.a. sid. 142-43).

Med en noggrann analys av de objektiva ekonomiska och klassmässiga begränsningarna i samhället att grunda de politiska linjerna på, så hade troligen Mao inte forcerat Språnget så hårt att resultatet blev ett sammanbrott och de följande åren direkt nöd i flera provinser. Och

om Språnget varit en någotsånär framgångsrik mobilisering i stället för ett katastrofalt bakslag, så hade vänsterns position i partiet varit en helt annan...

På samma sätt kan man säga att såväl Mao som den övriga maoistiska vänstern saknade ett klart analytiskt grepp om det kinesiska samhället vid inledningen av Kulturrevolutionen. De enormt starka splittrande och sönderbrytande faktorerna, som snart kom i dagen, blev en överraskning för de kulturrevolutionära ledarna, och ledde till betydligt svårare och mer komplicerade situationer än man förberett sig på; framtvungade tvetydiga kompromisser, reträtter, osv.

Man måste emellertid tillägga att under kampanjen mot "borgerlig rätt" (1975), så gjorde Yao, Chang och andra viktiga insatser till materialistiska analyser av det kinesiska samhället och olika politiska tendenser.

— *Det gäller dess dogmatiska tendenser.* Vänsterns dragning till dogmatism är nära förbunden med de idealistiska och voluntaristiska aspekterna, och uttrycker sig i en syn som kan sammanfattas med: 'det finns en korrekt idé, alla andra är felaktiga och måste bekämpas, det finns en proletär linje, alla andra är borgerliga och skall krossas'. Effekten har bl.a. inneburit en överdriven renlärighetsnit och ideologisk antagonisering. Under Kulturrevolutionen bidrog detta till splittringen av rödgardiststyrkorna, till de oförsonliga motsättningarna dem emellan och till oförmågan att nå enhet. (Något liknande har vi sett prov på i Europa i den "maoistiska" nya vänsterns sönderfall.)

— *Det gäller dess tvivelaktiga metoder i den inre partikampen* och typ av ideologisk polemik (bollande av citat av motståndare, som tagits från helt andra sammanhang, osv.)

Men detta leder oss inte till att såsom trotskisterna avfärda hela det kinesiska kommunistpartiet, ta avstånd från alla fraktioner som ryms där, fördöma samtliga som "klick byråkrater" och kräva "den byråkratiska regimens", dvs. KKP, "störtande"? (*Internationalen* nr 47/76.)

Nej, långtifrån.

Trotskisterna tycks tro att bara KKP störtas, så kommer "massorna" spontant och omedelbart att framskapa ett nytt ledarskap, en ny medvetenhet, ny organisation, enande klassorgan – alltihop mycket mer gediget och revolutionärt än KKP! Varje sansad person inser vilken naiv och tom revolutionsromantik detta är. Det är för övrigt märkligt att trotskisterna, som i andra sammanhang så energiskt fördömer spontanismen, kan hamna i denna den mest korkade spontanism. I själva verket vänder man ryggen till den verkliga historiska rörelsen i Kina. Ty vad det gäller är ju just att ta ställning till de konkreta motsättningarna i det kinesiska samhället och i det som på gott och ont är det kinesiska folkets historiskt givna ledarskap, KKP.

Förbundet KOMMUNISTs inställning är att bedömningar av politiska organisationer och tendenser utanför Sverige, och alldeles speciellt utanför Europa, inte kan utgå från abstrakta ideal, eller krav på att organisationen/tendensen ifråga skall omfatta exakt samma analyser och ståndpunkter som vi.

I stället måste man utgå från den givna kraftens konkreta roll och funktion i klasskampen i sitt eget land.

Och vad gäller vänstern i KKP:s ledning så kan vi klart se att den, trots sina brister varit den enda betydelsefulla kraft i Kina, som rest de avgörande frågorna för en övergång till kommunismens klasslösa samhälle.

Det är frågan om ett utvidgat massdeltagande och massdemokrati. Här har vänstermaoisterna inte tvekat att initiera massrörelser också mot det egna partiet, så som exemplet Kulturrevolutionen visar. Under Kulturrevolutionens inledningsfas verkade Maos sekreterare Chen Boda för att direkt införa en radikaldemokrati av Pariskommunens typ i stället för det auktoritära partistyret. Detta var visserligen en utopi som alla utopier dömd att lida skeppsbrott mot

verkligheten. Men försöket vittnar om den dynamik och den djärvhet som funnits bland vänstermaoisterna. Kan någon föreställa sig en Stalins sekreterare i mitten av 30-talet – Moskvaprocessernas årtionde – föreslå och aktivt verka för nerbrytandet av partiapparaten i Leningrad och uppbygget av en ”Kommun”? Nej själva tanken är omöjlig.

Det är frågan om arbetsdelningen, enligt Engels varje klassamhälles grund. Vänstern har ständigt betonat vikten av att bekämpa och gradvis minska de ”tre stora skillnaderna”: mellan stad och land, mellan arbetare och bonde och mellan manuellt och intellektuellt arbete. Man har krävt teknikernas och kadrernas deltagande i produktionen och arbetarnas deltagande i företagets styrelse.

Det är kampen för jämlikhet, som åter togs upp 1975 under temat: kamp mot ”den borgerliga rätten”, för ett stärkande av proletariats diktatur. Man stimulerade här till utvidgad socialistisk planering på landsbygden (upprättande av brigad- och även kommunplaner för första gången på mer än 15 år – se artikeln ”Yao Wenyuan och offensiven på Kinas landsbygd” i *Kommunist* nr 19). Man arbetade för att begränsa privatproduktionen på land och i stad och minska löneskillnaderna såväl inom arbetarklassen som mellan arbetare och andra grupper. I detta sammanhang tog Shanghaitidskrifter upp en radikal kritik av Stalin. Särskilt kritiserade man Stalins påstående 1936 att socialismen nu var genomförd i Sovjet. Man ställde frågan hur detta gick att förena med de ständigt växande sociala klyftorna och privilegiesystemen.

Genom kampanjen mot ”borgerlig rätt” försökte vänstern bygga upp ett nytt masstöd för en offensiv politik. De var inte utan framgång, men under 1976 kom den här kampanjen i skymundan på grund av den skärpta politiska kampen i KKP.

Kort sagt, den maoistiska vänstern har tagit upp en rad fundamentala kommunistiska teman från Marx och Lenin. Och därför har det för Förbundet KOMMUNIST varit nödvändigt att ta ställning och uttrycka ett stöd.

Vad kommer att hända nu i Kina?

Än är det svårt att avgöra med säkerhet, men följande kan ses som antaganden med visst fog.

För det första kommer den nuvarande partiledningen att söka undvika radikala kast och förändringar. Det tycks vara ett huvudelement i dess strävanden: att sätta stopp för såväl massrörelser och masskritik utanför partiets strikta kontroll, som dramatiska omkastningar inom själva partiet. (Uppgifterna om att de fyra avsatta politbyråmedlemmarna skall ställas inför rätta tyder inte på att de skall få någon korrekt behandling – domen kommer i så fall att vara fälld långt före rättegången – men kan däremot tolkas som en signal till partiets kadrer att från och med nu skall såväl befordringar som avsättningar regleras strikt partimässigt, och inte ske genom till exempel plötsliga vågor av massrörelser.)

Vi kan med all säkerhet utgå från att Maos krav på ”flera Kulturrevolutioner” aldrig kommer att förverkligas. Hua Guofeng & Co kommer att satsa på disciplinerat ekonomiskt uppbygge, utan ”störande” inslag. Utan tvivel kommer de till en början att få stöd för detta av ganska breda folkliga sektorer som är missnöjda med ”oron” i partiet och den långsamma ökningen av levnadsstandarden. Inom denna ram kommer debatten att bli 'friare'. Det kommer att göras fler kritiska skildringar av Kulturrevolutionen och av det nuvarande ekonomiska läget; det kommer att föras en friare debatt i frågor som partiledningen bedömer gynna den ekonomiska och teknologiska moderniseringen.

På sikt finns det utan tvivel anledning att vara orolig för att samhällsutvecklingen i Kina i *praktiken* kommer att närma sig den sovjetiska.

Det har naturligtvis hela tiden funnits likheter mellan Sovjet och Kina, som gynnat revisionistiska tendenser i KKP. Det är just på grund av dessa likheter maoisterna varit tvungna att varna så energiskt för faran av en kinesisk revisionism. Några viktiga sådana likheter är:

- det politiska systemets karaktär, där makten innehas av ett för massorna slutet parti, med en enhetlig fasad utåt, kombinerat med ett undertryckande av oppositionella och betydande politiskt tvång (politiska fångar, censur, osv.).
- avsaknaden av massorganisationer med verkligt politiskt inflytande.
- planeringssystemets otillgänglighet för folklig kontroll och styrning och starka tendenser till byråkratisering, slöseri med resurser, osv.
- den stränga ideologiska renlärligheten och styrningen av kulturlivet och pressen (där klimatet snarare är hårdare i Kina än i Sovjet och Östeuropa); marxismen mer som ett instrument för att rättfärdiga ledningens åtgärder och metoder än som verktyg för vetenskaplig forskning och vägledning.

Men som Förbundet KOMMUNIST ofta understrukt, så har det också hela tiden funnits mycket väsentliga skillnader mellan Kina och Sovjet, både vad gäller förhållandena inom partierna och rörande partiernas förhållande till massorna. KKP har aldrig upplevt någon motsvarighet till den massiva stalinistiska terrorn. KKP drev till skillnad från SUKP inte fram en kollektivisering på landsbygden baserad på omfattande tvång och våld. Inte heller har det ekonomiska uppbygget i Kina vilat på en så tung exploatering av massorna och en så oförsonlig ojämlikhet som det sovjetiska. Därför har i Kina varken förhållandena i partiet eller mellan partiet och massorna alls de brutala drag som präglar det sovjetiska samhället.

Men framförallt har det i Kinas Kommunistiska Parti funnits en vänster, Mao och hans anhängare – som med kraft sökt radikala alternativ till Sovjets väg: massrörelser utanför partiets kontroll; undervisning som förenar teori och praktik, studier och kroppsarbete; kamp för jämlikhet, mot alla privilegier för partikadrena...

Med Maos död och krossandet av 'de fyra' i partiledningen har denna vänster lidit ett svårt nederlag på det kinesiska riksplanet. Även i framtiden kommer Kina visserligen med all säkerhet att kännetecknas av betydligt mjukare och skonsammare ekonomisk och politisk modell än den sovjetiska, med avsevärt större respekt för folkliga behov. Men att Kina skulle välja en radikalt annorlunda väg än den sovjetiska är idag mycket svårare att tro.

(Inte minst av ren självbevaringsdrift borde SKP omedelbart upphöra med sina kampanjer att Sovjet är "fascistiskt" – det bäddar bara för svåra besvikelser och avhopp i framtiden, när de kinesiska realiteterna inte längre kan döljas under ett lager av söndagsskoleberättelser.)

I detta mönster kommer sannolikt att ingå ett tystande av de senaste årens radikala Stalinkritik i Shanghai, till förmån för hyllningar av Stalin som skaparen av "enhet" i partiet och auktoritet i samhället...

Många kamrater undrar naturligtvis om det blir några förändringar i utrikespolitiken. Kommer antisovjetismen minska och därmed risken för nya kontrarevolutionära ageranden, typ stödet åt reaktionärerna i Angola?

De två bidragen i detta häfte berör inte utrikespolitiken alls, men eftersom så mycket ännu är oklart, så måste jag nöja mig med följande antydningar här.

Vänstermaoisterna har drivit en oerhört anti-sovjetisk linje, i mycket betingad av de inre motståndningarna i Kina. Vänstern har hela tiden sett en fara för en 'sovjetisk' utveckling i Kina, och har försökt bromsa sådana tendenser bland annat genom en oerhört oförsonlig sovjetkritik.

Den nuvarande partiledningen kommer troligen att tona ner denna anti-sovjetisk propaganda. Säkerligen är man också intresserad av dämpad spänning vid rysk-kinesiska gränsen för att kunna satsa alla krafter på det ekonomiska uppbygget. Men huruvida det blir en verklig avspänning här beror främst på om Sovjets på senaste tiden försonliga tonfall mot Kina motsvaras av en verklig beredskap att i handling lösa dessa motsättningar.

Däremot är det inte sannolikt med ett allmänt närmande till Sovjet. Sovjets strävan efter överhöghet (tydligt markerade i Östeuropa de senaste månaderna) är alltför hotfulla – och den fulla självständigheten Kina vann i början av 60-talet alltför dyrköpt för att någon kinesisk statsledning skulle våga äventyra den.

Inte heller finns det någon anledning att förvänta sig någon mer progressiv och revolutionär utrikespolitik.

Jag måste här påminna om den historiska bakgrunden. Den kinesiska revolutionen har alltid utkämpats som en ”revolution i ett land”: den långa befrielsekampen från mitten på 20-talet till 1949 fick man utkämpa ensamma, utan något väsentligt stöd utifrån, och långa tider helt isolerade till landbygden. ”Socialism i ett land” blev en organisk förlängning av denna revolutionens karaktär. Inlemmandet i det ”socialistiska lägret” 1949 (under Sovjets överhöghet) sköt visserligen för en tid nationalistiska och nationellt-själv tillräckliga aspekter i bakgrunden. Men med den begynnande brytningen med Sovjet och sökandet efter en egen modell för socialistiskt uppbygge från och med 1958 kom ett starkt nationalistiskt uppsving.

På grund av att Kina vid denna tidpunkt var starkt internationellt isolerat (såväl ekonomiskt som diplomatiskt) och utsatt för ett oerhört tryck från USA-imperialismen, blev den kinesiska kritiken av den sovjetiska revisionismens utrikespolitiska linje till en början en vänsterkritik. Man kritiserade Sovjets teorier om ”fredlig samexistens” och ”fredlig tävlan” med de imperialistiska staterna, osv.

Men i praktiken var den kinesiska politiken inte fullt så revolutionär.

Liksom Sovjet föredrog man ofta att i den Tredje Världen satsa på nationella bourgeoisier hellre än revolution (exemplet Indonesien).

Och i de fall det inte var möjligt att satsa på några nationella bourgeoisier, så förde man i flera fall en dogmatisk och sekteristisk splittrande linje (krav på afrikanska befrielseörelser att de skulle skriva under resolutioner mot ”de nya tsarerna i Kreml” som villkor för stöd, osv).

Allmänt sett var 60-talet dock en period av relativt radikal kinesisk utrikespolitik.

Men med det internationella diplomatiska genombrottet för Kina i början på 70-talet och omläggningen av USA-imperialismens Kina-politik, förändrades betingelserna för den kinesiska utrikespolitiken radikalt. Resultatet blev att såväl den kinesiska praktiken som kritiken av revisionismens utrikespolitik på mycket kort tid antog en markerad högerkaraktär.

Det tidiga 60-talets hårda vänsteruppställning med de revisionistiska utrikespolitiska doktrinerna visade sig vara effekter av en bestämd internationell konjunktur och inte alls något grundläggande för Kinas utrikespolitik.

Idag är supermaktspolitiken fast etablerad i Kina. Kampen mot Sovjet som huvudfiende har också gett kineserna stora ekonomiska fördelar. En rad av de handelskontrakt och ekonomiska avtal som slutits med kapitaliststaterna under senare år, hänger intimt samman med Västs uppskattning av Kinas anti-sovjetiska linje. Då den nuvarande ledningen mer än någonsin är inriktad på att utveckla ekonomin och stärka importen av teknologi från Väst (radikalerna anklagas bl.a. för att ha försökt bromsa denna import) är det föga troligt att man kommer att lägga om kursen i mer revolutionär riktning. Snarare kommer man ytterligare att stärka förbindelserna med de avancerade kapitalistiska makterna. (Sovjet kan inte alls på samma sätt

som Väst fylla Kinas behov av avancerad teknologi, varför det inte heller av ekonomiska skäl är särskilt troligt med ett allmänt närmande till Sovjet.)

Den reserverade tonen i Albanska Arbetets Partis telegram till Hua Guofeng tyder på att Albanien fruktar att komma i kläm i en kinesisk strävan att ytterligare förbättra kontakterna med borgarstaterna.

Även de dogmatiska s.k. ”marxist-leninistiska” grupper som Kina, upprätthåller kontakt med i Europa, har anledning att vara oroliga. På sikt är det knappast troligt att KKP satsar på dessa förbindelser. Även om de flesta av dessa grupper är helt obetydliga, är de ändå ett visst störningsmoment för Kinas förbindelser med de borgerliga regeringarna och partierna. Därför är det ganska sannolikt att KKP successivt skär av förbindelserna (men givetvis utan att ta några officiella uttalanden mot dessa grupper, eller liknande). För KKP har idag ”ml-grupperna” existensberättigande enbart i den mån de bekämpar Sovjet och Sovjetvänliga krafter, men det finns ju större och viktigare anti-sovjetiska krafter än SKP & co. Pålitliga skrivkulin av Jan Myrdals typ kommer däremot med största säkerhet att vara välkomna till Kina även i fortsättningen.¹

Slutligen – vad är egentligen Kina nu för samhälle?

Liksom Sovjet är Kina ett *övergångssamhälle*, dvs. varken kapitalistiskt eller utvecklat socialistiskt. Men om Sovjet kan vi klart säga att övergången till socialismen på 30-talet oåterkalleligen blev blockerad genom etablerandet av en statsborgerlighet som härskande klass, vilken sedan dess konsoliderat sin makt och infört allt fler statskapitalistiska former och metoder. Från att ha varit på väg mot socialismen rör sig Sovjet idag mot någon form av statskapitalism.

När det gäller Kina är det inte alls så enkelt. (Och att försöka tvinga in Kina i en abstrakt kategori såsom trotskisterna gör innebär endast att uppskjuta den verkliga analysen. Än mer meningslös blir den trotskistiska kategorin – ”byråkratiserad arbetarstat” – då den tänks innefatta Sovjet, Östeuropa, Vietnam(?), osv.)

För det första måste vi komma ihåg det som kineserna ofta själva understryker: att Kina är ett Tredje-världen-land, där fattigdom, produktivkrafternas låga nivå och jordbrukets dominans fortfarande utgör huvudproblem. (Jan Myrdals påstående i Gnistan och Expressen att det kinesiska jordbruket 1980 i huvudsak kommer att vara mekaniserat är rent nys. Inte ens i sina värsta propagandaöverdrifter skulle kineserna själva påstå något sådant.)

---

¹ En del kamrater undrar kanske varför vi angriper Jan Myrdal så hårt. Har han då inte gjort en betydande insats för att sprida kunskap om Kina? Jo, på 60-talet gjorde han det. Idag sprider han ingen kunskap, tvärtom, försvårar han för kamrater att nå fram till kunskap. Men inte heller på 60-talet nådde Myrdal någon vetenskaplig nivå. Hans ”Rapport från kinesisk by” (1963) var mycket värdefull på sin tid, men dess anspråk på att vara ”objektiv” och dokumentarisk var förledande, för att inte säga förrädiska. Ty i mycket högre grad än Myrdal någonsin velat medge (eller känt till?) präglades denna bok av de för tillfället pågående ideologiska kampanjerna i Kina. Samtidigt som Myrdal var i Kina drev KKP den stora kampanjen ”Minns hur dåligt det var förr – och hur bra det är nu”, för att få fattigbönderna att sluta upp i kampen mot förfallet efter Språnget. Detta har mycket klart satt sina spår i de talrika berättelser om hur det var förr som finns i ”Rapport från kinesisk by”. (Men om detta skrev Myrdal inte ett ord.) För den skull saknar inte dessa berättelser värde, men de är knappast tillräckliga för att ge en klar bild av förhållandena före revolutionen. Ännu tydligare blir deras begränsning i skildringen av jordreformen, som i Myrdals bok framstår som en ganska rätlinjig och smärtfri process, medan det i själva verket var ett dramatiskt konfliktfyllt skeende, med omkastningar, rörelser fram och tillbaka, osv. (Jämför William Hinton's klassiska bok från 1966, *Fanshen*.)

Slutligen förmår inte Myrdal ge en ens tillnärmelsevis riktig bild av det Stora Språnget och dess misslyckande. Som båda bidragen i denna skrift understryker, har misslyckandet för Språnget varit av en oerhörd betydelse för den fortsatta utvecklingen i Kina, för styrkeförhållandena i partiet, osv.

Myrdals bok försvårar snarast möjligheterna att inse detta. Ändå är detta Myrdals utan tvekan bästa Kinabok. Hans senare böcker har successivt givit mindre och mindre.

För det andra är klassförhållandena i Kina i hög grad flytande. Visserligen finns det både starka rester av de förrevolutionära klassformationerna och påtagliga tendenser till ny social skiktning. Men, inte minst genom vänstermaoisternas insatser, masskampanjer, osv, så har såväl dessa rester som tendenserna att de ekonomiska och politiska statsapparaternas styrande personal bildar kärnor i en ny statsborgerlighet, starkt attackerats.

Men om utvecklingen nu, som mycket tyder på, innebär en stark tonvikt på parti-auktoritet, på teknisk utveckling, vidgad roll för experter och specialister på alla områden, osv, så stärks åter tendenserna till formeringen av en statsborgerlig, styrande klass. Sådana tendenser gynnas vidare av en trolig återgång till satsning på eliter i utbildningen, särskilda skolor för kaderbarn, osv. (Sådana skolor fanns i ganska stor omfattning i början på 60-talet, men kom under stark kritik under Kulturrevolutionen.) Och eftersom den nya partiledningen med all sannolikhet kommer att strypa respektive tona ner det som är enda sättet att förhindra en ny klassuppdelning: radikala massrörelser och masskampanjer och omfattande kamp mot arbetsdelningen, framförallt mellan manuellt och intellektuellt arbete, så finns det idag verklig grund för oro för Kinas framtida utveckling.

Här måste jag starkt invända mot Lars Ragvalds påstående i denna skrift, att i ”föga ska bekymra oss om vilka som sitter i partiledningen”. Tvärtom har det mycket stor betydelse om det finns krafter i partiets högsta ledning som medvetet motsätter sig alla tendenser till ny social skiktning. Men därmed inte sagt att allt idag är ”hopplöst” därför att de sista kulturrevolutionärerna avlägsnats från partitoppen.

För det första får man ju inte glömma att Kina, även med Hua Guofeng vid rodret, förblir ett mycket progressivt Tredje-världen-land (och det är med andra Tredje-världen-länder som en egentlig jämförelse är meningsfull).

För det andra så har, som vi ovan påpekat, det kinesiska partiet inte såsom det sovjetiska på 30-talet utsatts för en massiv utrensning av alla revolutionära kvalitéer. Det finns därför fortfarande en avsevärd dynamik i KKP.

Vidare har inte massorna alls samma undertryckta position som i Sovjet. De senaste åren har de visat en på sina håll betydande kampkraft, vilket ökar möjligheterna för en fortsatt dynamisk utveckling i Kina.

Kort sagt – kampen fortsätter, på alla områden!

Med detta häfte har Förbundet KOMMUNIST öppnat en mer omfattande diskussion om Kina efter Mao. Vi ger inte anspråk på att här lägga fram en färdig analys – se det som utgångspunkter för en diskussion. Precis som vi här har inbjudit Lars Ragvald att bidra, så inbjuder vi kamrater utanför Förbundet KOMMUNIST att delta i den fortsatta diskussionen. Den kommer att föras i tidskriften *Kommunist*.

17.11.1976. Nils Börjesson

Nils Börjesson

Historisk bakgrund. Vänstern, partiet och massorna

Det första man måste komma ihåg för att förstå den nuvarande utvecklingen är att revolutionen i Kina 1949 inte var någon proletär revolution, som i Ryssland 1917. 1949 års kinesiska städer var politiskt döda, det fanns ingen revolutionär arbetarrörelse. Shanghai, t.ex. den största industristaden i Kina, intogs genom ett reguljärt fältslag utanför, och inte genom en arbetarresning. Efter Befrielsen var det bondesoldater och inte arbetarmilis som stod vakt på Shanghais gator. Inga arbetarråd eller motsvarande, dvs proletära massorgan med politisk makt byggdes upp.

Vad var då KKP vid denna tid?

På *20-talet* kan man säga att KKP var ett parti ”i vår mening”, dvs en politisk företrädare för och organisatör av en bestämd social grupp (nämligen arbetarklassen). Men under *30-talet* blev KKP mer en radikal bonderörelse ledd av revolutionära intellektuella, för att efter 1945 alltmer också bli *en nationell befrielseörelse*, som med stöd av folkets oerhörda flertal kämpade ner Chiang Kai-sheks reaktionära, korrupta, odugliga och parasitära Guomindang.

Och det KKP stod för vid denna tid, som gav det ett sådant massivt folkligt stöd, det var: Kinas modernisering, jordreform och produktivkrafternas fria utveckling, nationellt oberoende och nationell styrka. Det var ett brett program och inom KKP fanns också ett brett fält av olika krafter, olika sociala intressen och olika politiska uppfattningar — om än dolt under ett på ytan enhetligt ideologiskt marxistiskt tak.

Runt de första uppgifterna efter maktövertagandet rådde i huvudsak enighet i partiet: det gällde återuppbygge av landet, krossande av godsägarväldet, kollektivisering, förstatligande av viktig industri och modernisering genom en femårsplan. I en rad avseenden tog man efter, ja *imiterade* Sovjet. Men under andra hälften av *50-talet* ledde imiterandet av Sovjet till stora problem och till ett brett folkligt missnöje. Det blev nödvändigt för KKP att söka sig fram till en egen väg för landets socialistiska uppbygge. Och här, just på frågan: vilken väg i stället för den sovjetiska? så spräcktes enigheten i det breda politiska block som samlats i KKP. Fr o m denna tid, 1958 /59, kan vi praktiken i flera avseenden tala om *två* partier i KKP, även om den formella enheten utåt behållits (med undantag för Kulturrevolutionen).

Språnget

Maos linje vid denna tid var: forcerad utveckling genom massmobilisering och massiva insatser av frivilligt kollektivt arbete, fördjupad socialisering på landsbygden genom upprättande av folkkommuner, kollektivisering också av konsumtionen, kamp mot delningen stad och land, intellektuellt och manuellt arbete. I början fick Mao med sig partiet på sin linje. Resultatet blev det Stora Språnget 1958. Men efter inledande entusiasm och framgångar sprack Språnget. Hela rörelsen blev kaotisk och omöjlig att planera. Massor av bönder arbetade t ex med kanalbyggen eller bakgårdsugnar för stålframställning i stället för att bärga skörden, vilket ledde till svår nöd och svält i flera provinser året därpå. Endast i Shanghai och på några andra orter blev Språnget en varaktig framgång.

En *reträtt* blev snart nödvändig. Det var alla i partiledningen eniga om. Men för majoriteten av partiet hade nu Maos linje visat sig helt omöjlig också på sikt.

Man orienterade sig mot en revisionistisk modell: lugn och ordnad utveckling utan okontrollerade massrörelser, stort utrymme för privatinitiativ på landsbygden och ackordsarbete inom industrin, sträng partiauktoritet.

Mao gjorde självkritik för uppenbart orealistiska inslag i Stora Språnget. Men i övrigt såg han reträtten som en taktisk omgruppering av styrkorna för att samla kraft till en ny offensiv för en revolutionär utvecklingsväg. Stöd fick Mao här av en grupp yngre partiaktivister i *Shanghai* med Zhang Chunqiao och Yao Wenyan i spetsen. I Shanghai hade ju Språnget varit en framgång.

Således kan vi se hur partiet börjar delas upp i en vänster och en höger i samband med diskussionerna och kampen under och efter Språnget. Genom en ytterst hårdnackad kamp från Maos sida, där han t o m hotade att gå upp i bergen och börja gerillakrig, så lyckades vänstern 1959 få kontrollen över armén. Lin Biao gick in som försvarsminister i stället för Maos bittra kritiker Peng Dehuai. Detta var av mycket stor betydelse.

Men i övrigt hade vänstern i början på 60-talet att kämpa utifrån ett svårt underläge i partiet. Ty den föddes ju under och efter en stor massrörelse som slutat i ett katastrofalt misslyckande. Det fanns också stora svårigheter att ena och mobilisera massorna för revolutionär offensiv.

Massorna på landsbygden

Under 50-talet var landsbygden platsen för stora och viktiga massrörelser: kampen mot godsägarna, jordreformen, kollektiviseringen. På framgångarna i dessa massrörelser och på de goda skördarna, så ställde stora bondegrupper spontant och entusiastiskt upp för Språnget 1958 för folkskommunerna, kollektiviseringen av konsumtionen, de frivilliga jättearbetena. För ett kort ögonblick verkade det som om bönderna skulle ha övervunnit sin så att säga organiska inskränkthet och småproducentinställning. Med Språngets sammanbrott och det tilltagande kaoset på landsbygden från hösten 1958 kom reaktionen: sönderfall av kollektiv, återgång i privatproduktion, upplösning i partiet. Misslyckandet för Språnget födde en skräck för alla försök till djupgående strukturförändringar på landsbygden. Det innebar slutet på den dynamiska perioden på landsbygden, *slutet på dynamiken i KKP:s viktigaste sociala bas*.

Man kan i själva verket se ett *successivt avtagande massdeltagande* hela tiden under rörelserna på landsbygden på 50-talet.

I kampen mot godsägarna och för jordreformen var deltagandet maximalt — alla (utom godsägarna och deras familjer) hade ju något att vinna.

Inför kollektiviseringens första steg (som innebar att de bönder som gick in i kollektiven skulle få sin lön beräknad både efter arbetsinsats och värdet av det man tillfört kollektivet) stod redan viktiga grupper av rike- och mellanbönder skeptiska.

Kollektiviseringens andra steg (lön enbart efter arbetsprestationen) 1956/57 möttes av direkt förbittring från de välbeställda böndernas sida. Fattigbönderna däremot som tjänade på denna reform stödde den massivt.

Slutligen: Språnget. Redan från början var de grupper som spontant slöt upp mindre än de som hade stött kollektiviseringens andra steg. Språnget kunde ju inte utlova samma omedelbara direkta förbättring för det enskilda bondehushållet.

Efter Språnget har det över huvudtaget inte funnits några offensiva kollektivistiska massrörelser på landsbygden.

Genom kampanjer i början på 60-talet som främst vände sig till bönderna med fattig bakgrund och tog upp temat ”hur dåligt det var förr och hur bra vi har fått det nu” lyckades man visserligen stabilisera läget efter Språnget, stoppa upplösning av kollektiven och reorganisera partiet på landsbygden.

Men i övrigt har konservatism och småborgerlig ideologi, lokala marknader och småproduktion, levt kvar tämligen orubbade bland bönderna.

För att förstå detta måste man också komma ihåg att produktionsutvecklingen varit mycket svag under lång tid. Först 1973 nådde man samma skörd av spannmål per capita som uppnått 1958. Det har således funnits mycket smala ekonomiska marginaler för offensiva massrörelser. Ett tredje viktigt element för att förstå svårigheterna att gå framåt i socialistisk riktning på landsbygden är bristen på politiskt massdeltagande. Omedelbart efter befrielsen och i samband med kampen mot godsägarna för en jordreform skedde en förnyelse av den politiska strukturen på landsbygden. Man upprättade folkkongresser på bynivå och uppåt. Här fanns i början ett verkligt massdeltagande. 1954 kulminerade dessa ansträngningar i valet till den första Nationella folkkongressen. Men därefter förlorade folkkongresserna på alla nivåer alltmer i betydelse och alltsedan 1957 har deras politiska makt varit lika med noll.

Sedan Språngets dagar har det helt saknats demokratiska massorgan på landsbygden.

För att sammanfatta:

Samtidigt som en vänster började formeras i KKP, dvs. 1958/59, så bröts massdynamiken på landsbygden, KKP:s viktigaste sociala bas. När partiet återskapades på landsbygden i början av 60-talet, efter Språnget, så var det mer som ett integrerat element i den rådande konservatismen än som en pådrivande offensiv kraft. Medan vänsterns kamp mot de revisionistiska krafterna i partiapparaten skärptes, så skedde ingen mobilisering på landsbygden, varken för ekonomiska strukturförändringar eller för politiskt massdeltagande.

För vänstern har det mot denna bakgrund varit av största betydelse att utveckla en revolutionär arbetarrörelse. Men även här har det funnits problem i rika mått.

Arbetarklassen

Jag påpekade inledningsvis att det inte fanns någon aktiv arbetarrörelse i Kina 1949. Under 50-talet skedde en snabb industrialisering, arbetarklassen växte i antal och social betydelse, fackföreningar bildades och mängder av arbetare togs in i KKP.

Men 50-talets ekonomiska utveckling innehöll många splittrande element. Inte alls alla arbetare togs in i fackföreningarna med åtföljande sociala förmåner. Många anställdes som kontraktsarbetare, som när som helst kunde skickas tillbaka till landet, och saknade social trygghet. Mellan kontraktsarbetare, ofta yngre och icke yrkesutbildade, och äldre, fackföreningsanslutna arbetare rådde stora motsättningar.

Under Språnget togs massor av arbetare in till städernas storstilade industriprojekt. Särskilt gällde detta de nya storstäderna, som till exempel Wuhan. Men när Språnget bröt samman och följdes av en lång period av svag industriell tillväxt var man tvungen att med tvångsmedel förflytta en mängd arbetare tillbaka till landsbygden. Detta var ytterligare en källa till svaghet och splittring i den förkulturrevolutionära arbetarklassen.

Vidare rådde en stor löne- och kategorispridning. 1956 hade man till och med efter sovjetiskt mönster en kampanj för att öka löneskillnaderna. Under Språnget avskaffades på många håll ackorden, men med reaktionen i början på 60-talet kom de tillbaka.

Till dessa splittrande faktorer på det ekonomiska planet kom svagheten på det *politiska* området. Alla arbetare var visserligen organiserade i *smågrupper* med regelbundna möten i anslutning till arbetet. Dessa smågrupper garanterade ett minimum av politiskt liv och diskussion bland arbetarna. Men smågrupperna var inte ett element i en mer övergripande, demokratiskt uppbyggd organisering av arbetarna. *Fackföreningarna* omfattade bara en del av arbetarna, och tjänade, förutom att tillvarata sina medlemmars sociala intressen, främst kraven

på ökad produktion. Det saknades kort och gott enande proletära klassorganisationer. Och även om arbetarna kunde ha ett inflytande på sin egen avdelning över lönesättning och val av förmän, så saknade de politiskt inflytande i stort.

Kulturrevolutionen

Kulturrevolutionen var Maos och den maoistiska vänsterns stora försök att radikalt förändra styrkeförhållandena i partiet och få en massbas för en revolutionär politik i en radikal arbetarklass.

Landsbygden påverkades inte särskilt mycket av Kulturrevolutionen i politiskt och ideologiskt avseende. (Däremot innebar Kulturrevolutionen en betydande decentralisering och ökade resurser för uppbyggnad av skolor, hälsovård osv på landsbygden.)

Men för *arbetarklassen* innebar Kulturrevolutionen verkligen en hel del. Visserligen var arbetarnas kamp till stor del mer de olika proletära *gruppernas* kamp, än klassens kollektiva aktioner. Till exempel slogs kontraktsarbetarna intensivt för just sina speciella intressen (och nådde resultat). Men arbetarna kämpade också för mer enhetliga ekonomiska och politiska klasskrav; mot ackord, mot förborgerligade partikommittéer osv. Kulturrevolutionen var arbetarklassens första revolution i Kina, och den stärkte utan tvivel arbetarnas positioner. Den ekonomiska splittringen i klassen minskade. På många fabriker fick arbetarna ett verkligt inflytande över produktion och organisation.

Men Kulturrevolutionen misslyckades ändå att ge vänstern i partiet en organiserad massbas. Försöken att skapa en arbetardemokrati i Shanghai efter Pariskommunens modell (direkta val av statsfunktionärer, omedelbar avsättbarhet osv.) misslyckades på grund av splittringen i de kulturrevolutionära styrkorna, de starka sociala motsättningarna inom arbetarklassen, med mera. Med upplösningen av de Röda Gardena i slutet av Kulturrevolutionen fanns det inte längre några av partiapparaten oberoende massorganisationer.

Före Kulturrevolutionen hade överallt *partikommittéerna* varit de styrande organen. Under Kulturrevolutionen försökte man ersätta dem med *revolutionskommittéer* och militär. Men när partiet väl hade reorganiserats efter Kulturrevolutionen miste revolutionskommittéerna snart all praktisk betydelse. ”Massrepresentanterna” nyvaldes inte, obekväma medlemmar avlägsnades, osv.

Trots en i flera andra avseenden framflyttad position, så stod arbetarna även efter Kulturrevolutionen utan några enade klassorganisationer med politisk makt.

Det hade visserligen alltsedan Kulturrevolutionen funnits en hel del radikala arbetargrupper i basen. Men för det första har dessa knappast haft stöd bland majoriteten av arbetarna, eller ens haft möjlighet att nå majoritet. För det andra har de inte haft någon organisatorisk förbindelse med vänstern i partiledningen, endast tidvis ganska otydliga ideologiska band.

Sammanfattningsvis kan man säga att de stora svårigheter att ena och mobilisera de folkliga massorna för en revolutionär linje, som uppstod i och med Språngets sammanbrott, i stor utsträckning fanns kvar också efter Kulturrevolutionen.

Läget i partiet

Vi har sagt att vänstern redan vid sin födelse i samband med Språnget 1958/59 varit ett svårt underläge i partiet. Efter Språnget fanns en stor rädsla för radikala experiment också i partiets kadrer. Om man till detta lägger 60-talets avsaknad av offensiva massrörelser på landsbygden, samt den hårda åtstramningen i städerna med åtföljande passivitet bland arbetarna, så är det lätt att förstå att de revisionistiska krafterna kunde växa sig allt starkare i partiet. 1965 planerade Liu Shaoqi med flera att göra Mao till en helt maktlös galjonsfigur i partiet. Men

vänstern lyckades undgå att slås 1965 genom att gå vid sidan av de ordinarie partikanalerna och förklara revolution i partiet: ”*Det är rätt att göra uppror!*” Avgörande för att Kulturrevolutionen överhuvudtaget skulle komma igång var kontrollen över armén genom Lin Biao, samt Maos egen personliga auktoritet och förmåga att vända sig till massorna. Det centralkommittémöte som tog det formella beslutet om Kulturrevolutionen i augusti 1966, var helt irreguljärt: här deltog ”revolutionära lärare och representanter för massorna”, medan många av de ordinarie CK-ledamöterna inte var närvarande. För säkerhets skull var arméenheter utposterade i Peking.

Kulturrevolutionen innebar att företrädare för den maoistiska vänstern – förutom Mao – togs upp i den högsta partiledningen, politbyråns ständiga utskott, till exempel Yao Wenyuan och Zhang Chunqiao. Men Kulturrevolutionen lyckades inte omstöpa partiet i grunden. Tvärtom, när partiapparaten började återuppbyggas efter åren av kaos och sönderfall, så återkom de flesta av de gamla partisekreterarna, även om de nu hade kroppsarbetat i några år. Många av dem var fyllda av hat mot kulturrevolutionärerna och fast beslutna att göra upp med dem så fort som möjligt.

Den Stora Proletära Kulturrevolutionen var en djärv, våghalsig, revolutionär maoistisk ide. Men den var också fylld av problem, motsättningar, stridigheter, övergrepp och besvikelser. Och den misslyckades i den politiskt avgörande frågan: att ersätta en partiledning som sedan 1958/59 alltmer splittrats i en höger och en vänster, med en partiledning *enad på revolutionär grund*. Vänstern förstärktes i partiets topp, i Shanghai och på några andra orter. Men när högern efter Lin Biaos fall i september 1971 fick kontrollen över armén förlorade vänstern en avgörande styrkeposition. Trots att man kunnat ta en rad initiativ de senaste åren, så har den maoistiska vänsterns dagar i partiledningen varit räknade. Utrensningarna efter Maos död är logiska som partiapparatens slutgiltiga uppgörelse med kulturrevolutionärerna.

Lars Ragvald

Den maoistiska vänsterns uppgång och fall

Om man talar om maoism är det viktigt att komma ihåg att det inte är riktigt samma sak som maoistisk vänster. Maoism kan sägas vara en viss historisk variant av kommuniströrelsen som framvuxit mest under ett långt befrielsekrig fört länge på landsbygden och i otillgängliga trakter. Maoism är att betona kampen på landet mer än vad som gjorts i de flesta andra kommuniströrelser och att inse problemet med klyftan mellan land och stad. Om man ytterligare tar med en förkärlek för massrörelser och massmobiliseringar och tro på långtgående decentralisering och självtillit, förminskas maoisternas antal en hel del. Och om man slutligen tillägger brytningen med Sovjet, såväl mellanstatligt, som vad gäller syn på socialism i det egna landet, återstår än färre. Lägg därtill ett ifrågasättande även av stalinismen och långtgående strävan att såväl inom kulturen som inom infrastrukturen bekämpande av yttringar av ”borgerlig rätt”. Dvs. oberättigade fördelningsklyftor samt en vilja att till och med spränga partiets hittillsvarande form för att nå längre på den vägen – då återstår bara vänstermaoisterna.

Det stora språnget

Maoism i bred bemärkelse fanns redan före det stora språnget 1958-59. Men språnget utgör ett nytt steg framåt med sina mycket långtgående strukturella reformer: folkkommuner, decentralisering, masskultur, osv. osv. Det var ett uttryck för maoisternas, och i ledningen då främst Mao Zedong, Chen Boda och Ke Qingshi, tilltro till den initiativkraft som ett åsidosättande av central planering och ordergivning kunde åstadkomma. Emellertid gick det inte speciellt bra. För stora arbetsinsatser gjordes på anläggningsarbeten och diverse projekt som stålframställning, för mycket av den nödvändiga arbetskraften till skörden upptogs därför av långsiktiga projekt som emellertid inte gav bröd för dagen. Dessutom var decentraliseringen inte helt entydig. Visserligen framtogs beslutanderätten centrum, men ändå hamnade den i överstora enheter som inte hade någon arbetsrutin.

Den påtagliga entusiasmen 1958 svalnade snart på de flesta håll även bland arbetarmassorna. Ackorden hade slopats 1958 och mycket gjorts för att frigöra initiativ på basplanet. Men Maos idé om arbetarmakt och insyn (Anshanpunkterna) stannade på pappret. Och de diskussioner som dragits igång under den mest stormande tiden sommaren 1958 om hur man skulle isolera ”borgerlig rätt” och uppnå en långtgående utjämning avstannade snart.

Istället för att bli startpunkten för en omfattande revolutionär offensiv, så ledde språnget till svåra bakslag. Tilltron till Maos improvisationsförmåga och till massrörelser i allmänhet avtog inom partiet och öppen kritik mot Mao började framkomma.

Bortsett från de internationella frågorna präglades partiet under åren efter språnget av den form av kommunistisk anpassningspolitik och teorilöshet som vi brukar kalla ”revisionism”. Den slog igenom på alla plan från ekonomi till kultur, men yttrade sig olika på olika områden. Ackordsarbete återinfördes och företagen fick rätt stor frihet att fiffla sig fram utanför planen. Maktstrukturen var strängt hierarkisk. Undervisningen visade tendenser till att bli en brygga för kaderbarn till högre tjänster och var dessutom opraktisk, dvs. saknade koppling till praktiken. Studenterna hade föga uppfattning om det samhälle de levde i. Elittendenser framkom i kulturlivet och modern konst och litteratur fick svår konkurrens från äldre och klassiska verk med starka feodala värderingar. Dock var ”revisionismen” framgångsrik ekonomiskt.

Mao skrämdes 1962 över hur speciellt förhållandena på landet hade urartat med på sina håll en nästan fullständig upplösning av kollektiven och sönderfall av partiets tidigare så trygga

bas hos fattigbönderna. Men han stötte på starkt motstånd i partiet ganska snart, fastän hela ledningen var ense om att någon form av rättelserörelse måste genomföras. Mao hade helt enkelt inte stöd av en majoritet inom partiledningen och enligt egen utsago var han tidvis rätt isolerad.

Sedan Peking visat sig vara ett hårdnackat fäste under kontroll av dem som tyckte att nu får det vara slut efter språnget, sökte och fick Mao stöd för en radikal kulturrevolution i Shanghai, där hans förre vän Ke Qingshi var borgmästare. Shanghai hade till skillnad från större delen av Kina snarast gynnats av språnget. Språnget ställde nämligen mera ekonomiska medel till stadens förfogande och med decentraliseringen fick stadens myndigheter fria händer att slå samman många småföretag i staden och bygga upp en tung industri som tidigare saknats. Arbetslösheten som under hela femtiotalet varit ett problem löstes också. Även kulturrörelsen 1958-59 var mer framgångsrik i Shanghai än i resten av landet.

Kulten kring Mao

Stöd för en kulturell och moralisk reformation fick Mao också från Lin Biao, som då var ledare för armén. I arméns regi utvecklades en tidvis grotesk kult kring Maos person och tänkande. Mao tog senare avstånd från de värsta avarterna av den. Men han framhöll å andra sidan i ett samtal med Edgar Snow kultens nödvändighet för att han skulle kunna komma tillbaka till politikens centrum efter den kris som följde på språnget. Som medel att skapa en auktoritet hos folket hade kulten onekligen effekt, även om den stötte bort många inom partiet och bland de intellektuella.

Förutom kulturreformationen inom armén, arbetade Maos fru Jiang Qing med att reformera Pekingoperan. Detta var en verksamhet av mycket större betydelse än man föreställer sig i Sverige, eftersom Pekingoperan hade direkt betydelse för bondekulturen.

Under förberedelserna för att politisera dessa kulturella rörelser, för att låta dem bryta in i verkliga beslut om samhällsstrukturens utformning, tillgrip Maos anhängare (med Maos goda minne) rent konspiratoriska metoder. Det skulle nämligen varit omöjligt att publicera den artikel – skriven av Yao Wenyuan men kontrollerad ett flertal gånger av Mao – som påvisade att Pekings vice borgmästare var anti Mao, om inte upptakten varit hemlig. Kända kulturmaoister som Li Xifan i Peking vågade inte skriva artikeln, då de insåg vilka risker de löpte om projektet måste avbrytas på halva vägen. Bara Ke Qingshis båda ledande propagandister Zhang Chunqiao och Yao vågade åta sig den saken.

Också på andra håll fanns emellertid Maoanhängare som lät sig mobiliseras i kulturkampen. En av de viktigaste var de s.k. *Shandonggruppen* med Guan Feng, Qi Benyu m fl som förmodligen stått nära Kang Sheng (en annan av Maos anhängare på högsta nivå och som ofta släppt fram folk från sitt hemuniversitet, t.ex. Li Xifan och Lan Ling 1954, till viktiga funktioner). Självklart kan man inte begränsa anhängarna till radikal omstöpning till ett litet antal kända personer. Det bör dock nämnas att även i Shanghai där partiledningen tidigt tog ställning (dvs. en del av den), genomfördes inga radikala strukturförändringar innan den egentliga kulturrevolutionen (1966-69) skapat politiska möjligheter till detta.

Kulturrevolutionen

Kulturrevolutionen möjliggjorde nya försök mot utjämningspolitik – ackorden togs bort. Rekryteringen till skolorna ändrades. Studiematerialet förbättrades så att det passade större grupper i det kinesiska samhället – dvs. de starka tendenserna till elitbildning angreps. Försöken att bygga upp en ny kultur fortsatte. Viktigast av allt: arbetarmaktproblemet ställdes på nytt och många försök gjordes att förverkliga den. Men försöken att bygga upp valda strukturer efter Pariskommunmodell måste snart uppges under det enorma kaos som

kulturrevolutionen drog med sig när partiet för en tid sattes ur spel som en nationell organisation. Kulturrevolutionärerna splittrades snart eller måste kompromissas bort för att undvika kaos. De vapen som Mao använt sig av i rörelsens början: studenterna, speciellt mellanskolestudenterna (ungefär: gymnasiestuderanden), visade sig vara tveeggade. De skapade stora motsättningar genom att gå hårt och oresonligt fram. Genom att de var sammansatta av flera olika skikt med delvis motsatta intressen, saknade de möjlighet att bedriva konstruktiv politik. Den vänster som grep makten på arbetsplatserna var ofta en minoritet, som för att kunna utöva makt måste tillgripa tvång eller skrämelse. Ofta var ”rebellorganisationerna” (det gäller såväl de på universiteten, de på kontoren som de på arbetsplatserna) inte särskilt demokratiska ens inom sig själva. Det ligger en hel del i den kritik mot ”ultravänstern” som framkom i samband med Lin Biao-affären 1971.

Kulturrevolutionens oordning och politiska övergrepp (som först med tiden rättats till) bidrog också till att skapa missnöje i ganska breda folkliga kretsar, ett missnöje som spädades på av nedgången i produktionen och levnadsstandarden.

Dagsläget

Sammanfattningsvis måste man säga att Kulturrevolutionen var en mycket motsägelsefull process och ett väldigt trubbigt instrument för att varaktigt radikaliserade folkmassorna.

Visserligen finns det knappast många arbetare idag som vill ha tillbaka ackorden och som inte ser vinster i Kulturrevolutionen. Men för många blev ändå denna väldiga masskampanj och dess efterspel en besvikelse. Ekonomin har inte stimulerats i tillräcklig grad. Levnadsstandarden är därför fortfarande väldigt låg och har endast höjts långsamt. Det gäller även tillgången på baslivsmedel.

Den största besvikelsen gäller kanske kulturlivet. Aktiviteten här är mindre än före Kulturrevolutionen. Till exempel är utbudet av böcker inte mycket högre än 1950. De kulturrevolutionärer som fram till nu varit kvar i partiledningen har tidigare stått för och verkat för en blomstrande masskultur. Men de senaste åren har det kulturella livet varit nästan förklamat. Politisk renhetsiver har hållit tillbaka all experimentlusta.

Däremot har mycket gjorts för att popularisera kultur och historia och ett omfattande nätverk av amatörverksamhet finns. Men resultaten har uteblivit vad gäller kvalité och den synen är vanlig också i Kina självt.

Offentliga debatter över hela nationen i t.ex. tidningar och tidskrifter existerar inte ens inom det akademiska fältet. Däremot förekommer lokala och departementala diskussioner. Men oviljan att föra någon diskussion om läget i det egna landet har gjort att inte ens det kinesiska folket självt vet så värst mycket annat än om sina basenheter. Det är därför som ryktes-spridningen är så enorm och så opålitlig.

I mångas ögon låg nog skulden för bristen på öppen debatt, fritt kulturskapande, den svaga tillväxten hos de som drev Kulturrevolutionen, dvs. vänstermaoisterna.

Från sin politiska bas i Shanghai har vänstermaoisterna under de senaste åren nästan helt dominerat propagandan i Kina, men knappast kunnat driva en oavhängig linje socialpolitiskt och ekonomiskt. Rapporteringen från Shanghai har dock varit renhårigare och förslagen till lösning pekat i riktning mot vad vi förstår som vänster (men som man inte med säkerhet kan uppfatta betydelsen av på avstånd), dvs. stärkande av kollektiven och försök till utjämning genom att i folkkommunerna föra över mer och mer ekonomisk aktivitet till brigader i stället för till arbetslag, osv. Den senaste debatten kring ”borgerlig rätt” kom också från Shanghai och där togs den upp mest ingående. Till exempel tog man i höstas avstånd från väsentliga delar av Stalins ekonomiska politik, dvs elitbetoningen och man erkände att rötterna till

revisionismen nog var djupare än från 1956. Viktiga frågor om rätten att ta sjukledigt utan doktorsundersökning som villkor har också behandlats och av vad jag kan förstå lösts på vänstersätt.

Kommer revisionismen nu tillbaka med all kraft? Det är för tidigt att säga än. Många vinster av Kulturrevolutionen är populära och svåra att ta tillbaka. Den största risken är att partiet, som till sin största del ogillade metoderna för, om än inte (i varje fall inte så mycket) strävan i Kulturrevolutionen, kommer att stelna till. Och med de förbehåll som gäller för den specifikt kinesiska situationen kan anta former som vi så väl känner igen från andra håll. Men man kommer inte, och det är viktigt att understryka, att för den skull uppge sin retorik. Vi har idag samma rätt att vara oroliga inför utvecklingen i Kina, som den rätt Kina alltid tagit sig att vara oroliga, och så småningom rasande, över utvecklingen i Sovjet. Men att helt knyta utvecklingen till den komplicerade kamp som pågår på många nivåer i det kinesiska samhället – som man nu säger är över – är opåkallat än så länge. Vem som är ledare är av mindre vikt, vad som tilldrar sig inom samhällsstrukturen i dess helhet av desto större.

Det har under denna senaste politiska förskjutning i Kina sagts att en rättegång ska genomföras mot de störtade – som dock redan är avsatta och uteslutna ur partiet innan förhandlingarna inletts. Om så vore fallet har en förändring inträtt. I det här speciella fallet saknar det med säkerhet betydelse. Men det kan tydas som ett tecken på att mera ordnade kampförhållanden inom partiet kommer att iakttas i fortsättningen. Än så länge påminner dock retoriken brutalt om den vänstermaoistiska, med påståenden som att produktionen ökat efter förskjutningen och att rent av de fyra varit skyldiga till att jordbävningen i Tangshan krävde så många offer.

Det var sådana påståenden – förmodligen helt ogrundade och bara uttryck för lokal finurlighet för att anknyta kampanjen till lokala bestyr – som vänstermaoisterna brukade sprida kring sig. Den relativt milda utrensningstakten visar dock att det inte är en total motrevolution vi sett. Men å andra sidan var förstås vänstermaoisterna förutom i Shanghai starka bara inom propagandan, och att övertala propagandafolk att ändra tonen har aldrig varit svårt i Kina.

Lästips – Antistalinistisk maoism

Börjesson/Svensson: [Kina – klasskampen går vidare](#) (den bok där FK slår fast sin grundinställning till Kina)

[Anti-stalinistisk maoism – vad är det?](#) (om FK:s maoism)

Rossana Rossanda och Charles Bettelheim: [Om Maos marxism](#)

W Hinton: [Den kinesiska revolutionen: Var den nödvändig? Hade den framgång? Pågår den fortfarande?](#) (en gammal maoist om utvecklingen i Kina efter Maos död)